

120 éve született Juhász Gyula

A bánat költője

Nagyon csendes ember, nagyon csendes költő volt, akinek visszahúzódó, félszeg magatartása mögött egy meg nem alkuvó férfi, egy szent eszméi iránt tántoríthatatlanul hú lélek húzódott meg, aki magában és költészetében összebékítette a hazuról hozott áhítatos hitet és a világ megértéséből haladó világnézetet.

Élete bánatok és szerencsétlenségek sorozata, a szerelmi boldogság soha nem adatott meg neki – és ő lett a magyar költészet egyik legnagyobb szerelmi lírikusa. Több ízben is ki akart lépni az életből, míg végre ötvennégy éves korában ez sikerült. Költői skálája nem túl széles, nem olyan látványos, mint nemzedéktársainak leghíresebbjeié, de érzelmek mélységében, szívhez szóló meghittségben senki se tehető elébe.

Vallásos katolikus szegedi kispolgári családból származott. Még gimnazista volt, amikor apja meghalt, majd tizenkilenc éves korában, rokon támogatással, beiratkozott a budapesti egyetemre magyar–latin szakos tanárjelöltnek. Itt remek társaságba került, összebarátkozott Babits Mihállyal és Kosztolányi Dezsővel. Együtt indultak költőnek és tudósoknak, ők voltak a nemzedék nagy reménységei.

Diplomájával azonban eldugott, kis vidéki gimnáziumokban kell tanítania. Nincs megfelelő társasága, költészetének nincs visszhangja. Ekkor kezdődik idegbaja, örökké kínzó fejfájása. Már foglalkoztatja az öngyilkosság terve.

Folytatása a III. oldalon

JUHÁSZ GYULA

Enyém az alkony

Enyém az alkony. Kihunyó sugára,
Téveteg, halovány árnya enyém.
A rózsaszínű pirkadás világát
Szegény elfáradt, meg nem értem én.

Enyém az alkony. Reám veti leplét
S nagy bánatommal egymagamra hagy.
...Úgy bánt a hajnalhasadás az égen,
A bíboros, a királyi arany!

Enyém az alkony! Hadd vesses világát
A támadó nap arra, aki kél,
Én álmodozzam csak elaluvóban
A lehunyó nap gyér tüzeinél!

LÁSZLÓ NOÉMI

Fejvesztett nyugalom

Kezdetek, végek, kezdetek,
történetek tömött sorokban —
az egyetlen valódi hol van,
hol a kerek

égboltozat, a hold, a nap
tört harmatot mohón felissza —
nem tűnni el, nem vágni vissza
hogyan lehet

lég madara, mocsár virága,
hogyan lehet pokokra szállni,
minden körön lassulva várni
fogyatkozásra —

ne nézz kutak hűlő vizébe
szélbe ne teregesd magad
ne vess riadt árnyékokat
a mindenségre.

Pá, sztori

Heverünk ketten két darabban:
te csak engedted én csak hagytam

szemközti parton csontsoványan
hiába válladon a vállam

hiába vánkoss vánkoss
homlokodon a homlokom

hiába csokros vérerek
ha nem értesz nem értelek

szünet szünet szél szélvihar
össze nem illeszt égi kar

vissza nem olvaszt földi katlan
a bűbáj is használhatatlan

sem ez sem az sem te sem én
a határtalan peremén

amiből tudnánk élni még:
egymást kioltó létigék.

Nem állt távol tőle semmi, ami emberi

Aki nagy lánggal égnek, hamar ellobbannak. Alaszu Pál mindkét végén égette élete gyertyáját.

Mindössze 53 évet élt, s ennek javát egy olyan korban, amikor a képzelet szabad szárnyalását, a művészi kifejezőeszközöket kalodába szorította a mindenhová beférkőző, és minden emberit eltorzító politikum, a művészeti sematiz-

mus. Aki ilyen körülmények között is maradandót tudott alkotni, aki hitt a jövőben, az megérdemli az utókor megbecsülését.

Alaszu Pál nem zárkózott esztétikai elefántcsonttoronyba, nem várta tétlenül az új időket, hanem szüntelenül dolgozott, szervezte a művészeti életet, irányította a pályakezdőket, támogatta a nem hívatásokat. És fáradhatatlanul építette a kapcsolatokat a szélesebb régió szellemi elitjével. Csak roppant kevesen tudták, mennyire szenved, mennyire felőrli idegeit ez a szélmalomharc. Vértel művészlélekként maga sem hitte, hogy ez a pezsgő létforma önpusztítás.

Az Aradi Múzeum szépművészeti részlegén látható retrospektív kiállítása, a pályáját ismertető album négy jelentős alkotói korszakát mutatja be az életöröm és a szép iránti vágyakozásaitól az emberi lélek mélységeibe hatoló, sötét tónusú utolsó éveikig.

Alaszu Pál élete akkor lobbant ki, amikor még nagyon sok örömet szerezhetett volna a művészetbarátoknak. Életpályája így is teljes.

Májusi számunkat a festő néhány munkájával illusztráljuk.

PUSKEL PÉTER

François Bréda

A titánok titka

1. Chaos, Kháosz

A görög-római mitológia s mindaz, amit létezésnek nevez az önmagát embernek nevező lény, nem a Kháosszal, hanem a Kháoszban indul és kezdődik: Ő, Chaos az a Kozmikus Kosár, Korsó, Koporsó, Kör, üres Gömb, Gyomor, Szakrális Zacsó és Zsák, Putony, Tarisznya, Iszák, Hordó, Tartály, Edény és mindenféle limlomot tartalmazó Lombik, Dob és Doboz, csavarmentes, spirális és spirituális, szellemi Bőség-szaru és bő, azaz termékeny Bögre, amelyből a Létezés Leve, a Levés, az Ős-Leves gyakran Keserű s néha misztikus „Mézként” avagy a Galaktikához hasonló és kapcsolatos „Tejként” – esetleg: „méz-folyóként” – kicsurrann-cseppen.

Ez Chaos: Has, Csigaház, bekerített Tér, az a keresztény „Kert”, az a paradigmikus „Paradicsom”, melyben – ebben a mély Méhben – létre fog jönni minden, ami létezik. Chaos még nem Anya-g, Materia, hanem „bőr”, a még kialakulatlan anyag Burka, Héja, Határ, Kerítés, Korlát, amelyen belül alakul majd ki az Alany, a Rend.

Mindezt az egyéni, személyes létrejöttünkre való ráélmésünkkor is érezzük, ha másutt nem is, de a tudatalattink kaotikus paradicsomaiban és poklaiban a fönt használt metaforákon innen és túl.

Am a görög-római mitológia nem csupán az egyén genetikai létrejöttének és kifejlődésének a mesészerű, elbeszél (narratív) rejtjelezését, tömörítését, kódolását végzi el, hanem egyben az emberiség őstörténetének a felvonásokba tagolt, osztott, szerkesztett összegzését (szintézisét) is. Össz-emberi és egyszerre személyes, történetek (mitoszok) formájában előadott, tálat történelem a görög-római mitológia, s ezek a szempontok csak két lehetséges (hermeneutikai) szintjét képezik ennek a természetszerűen és akaratlagosan is többjelentésű, poliszémikus, szerfőltött összetett és eleve hátráltatott hatású szellemi csomagnak, gyurmának, ami a hellén-latin mítosz-kincs.

Eme szellemi hagyomány viselkedésánát és néhány kevésbé ismert belső törvényszerűségét s néhány működési mozzanatát villantjuk föl sorozatunkban, megragadva a mitológiai gondolkodás néhány csomópontját.

„Az amerikai regények olyan tudással vannak szerkesztve, amely nem téveszti szem elől, hogy az olvasó szórakozás céljából vesz könyvet a kezébe.” – Lovas Ildikó: Napsütötte órák, fagyos órák. II. old.

„Ha visszakapsz valahonnan egy kéziratot, az biztos, hogy rossz.” – Kukorely Endre: Csaknem kész levél egy csaknem kész költőhöz. III. old.

Helyünk Európában – Pongrácz Mária berlini beszélgetései három órval. V. old.

Zsidó Ferenc novellája, Sántha Attila, Fried Noémi, Fábíán Imre, Barabás Zoltán versei VI. old.

Franyó Zoltán levelei Babits Mihályhoz – amelyek kimaradtak Babits levelezési kötetéből. VII. old.

A mitológiai hagyaték – az Antikok Kincse –, a parabolisztikus elbeszélés szinaranya szükségszerűen a Hallgató, a Fogyasztó, a Vevő – jelesen és nevezetesen a „jámbor” és „jóakarató” Halhatatlan Olvasó – megértésbeni Káoszszával, egy mentális rövidzárlattal és zűrzavarral kezdődik. Pithagorász Mester, az igazi Magister néhány év hallgatást írt elő tanítványainak. E megértést érlelő, „mélyfúrású” hallgatás fáradságáért kárpótolhatja a Fenséges Olvasót – Királyunkat – az a tény, hogy Szerzők mint személyek mulandóak, végesek és halandóak, ám a szerzők Olvasói a maguk osztályszerűségükben Halhatatlanok.

Mindenfajta teremteshez szükségszerű egyfajta homály, amely aztán más minőségbe csapva, alakulva át – a rend alapanyaga, nyersanyaga, materia primája lesz. Avagy mitológiailag fogalmazva: Khaosz, a Has – az Ős-Tömlő – Ananké Anyánk, az egyetemleges Éhség, Az Úr mint Úr, a Szükség, a Szükségszerűség, az örök Kell, a halasztást nem tűró Muszáj kategorikus imperatívuszának, parancsoló fölszóllításának a Fia. Khaosz testvérei, vagyis egy azonos genetikai létrejött különböző kiadásai: Erebosz, a Homály és Aither, a Fény.

Fényeskedjél tehát tovább utadon, egyleőre meg a Homályban tapogatózó, majdan megvilágosodott olvasóm.

Hisz Te is tudod most már, hogy sötétben tündöklőbb a fény.

Folytatása a VI. oldalon

Lovas Ildikó

Napsütötte órák, fagyos órák*

Azt írja a kötet hátulján, hogy a regény három nő sorsán keresztül tér és idő metafizikus kapcsolatának szívzorító élményét nyújtja. Brrr! Az ember emiatt rettenetesen, ezzel és ez ellen küzd életében: a tér és idő metafizikus kapcsolatától, pláne annak szívzorító élményétől.

Nem is tudom pontosan, mit kell értenem alatta. Inkább szeretnék valami jó kis regényt olvasni, olyant, amit nem tudok letenni a kezemből, akkor is a fejemben jár, ha rántottát készítek.

De gyanítom, hogy általában azt kell alatta érteni, amit az író végigír a regényben. Tehát ha végigolvasom, máris közelebb kerülök a rettegett metafizikus kapcsolat (tér és idő között) szívzorító élményéhez, és ezáltal (ezt mindenki tudja, aki csak egy kicsit is konyít a pszichológiához) legyőzöm rettegésem, sőt, az sem kizárt, hogy jó kis regény-élménnyel leszek gazdagabb, mert azért a fülszövegeknek sem kell mindent elhinni.

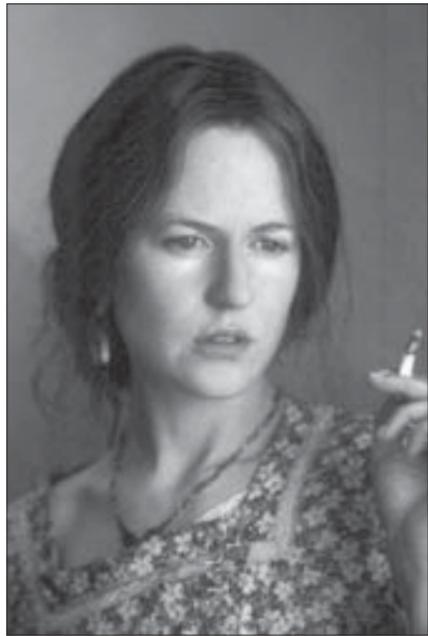
Az amerikai regényeket – amúgy – igen szeretem, mert könnyűvé teszik az évek során sokszor penzumá redukálódó, vagy súlyával újító olvasást. Vagyis felidéznek bennem azt az önfeléd állapotot, amikor még semmi más dolgom nem volt, mint az olvasás; csakis az olvasás örömeért való olvasás. A szerkesztésmód lehet a titkuk. Az amerikai regények olyan tudással vannak szerkesztve, amely nem veszti szem elől, hogy az olvasó szórakozás céljából vesz könyvet a kezébe. Mesterségbeli, szakmai tudás, amiről szó van. Elfordul, hogy ez a tudás nem rejt sokkal többet, de nem bosszankodom, mert olyan gyorsan olvastatja magát a könyv, hogy nincs lelki-furdalásom a vele töltött idő miatt. Aztán visszajövök görnyedni.

Amikor még komolyan vettem a filmeket és gondolkodtam rajtuk, feltűnt, hogy az igényes amerikai film kezd úgy bóklászni a lélek tájain, mint valami Proustból, Joyce-ból gyúrt lélekismerő, akit Bécsben felejtettek. Hát ez nagyon elfárasztott. Ami viszont mégis megtartott lelkes filmnézőnek, az a színészek teljesítménye és az operatőrök szeme volt. Persze azért sokkal jobban szeretem az egyszerűen csak amerikai mozit, mint az igényes amerikai filmet. (Nem folytatom, mert ahhoz el kellene kanyarodnom az igényes amerikai mozi felé, amit valóban szeretek, de nem tartozik ide. Csak jelzem, hogy tudok róla.)

Tehát belekezdtem a könyvbe, amely három nő – időnek és térnek fityyogóan egybefonódó – sorsát fogja elém tárni. Azt, hogy éppen Virginia Woolf, éppen ő kellett Cunninghamnek, egy kicsit nehezményezem. Olyan kínos arra gondolnom, hogy kiváló motívumokat szolgáltatott: depresszió, öngyilkossági kísérletek, furcsa vonzalmak... Hogy mindez fontosabb lehet annál, amit leírt. Pontosan ugyan egy regényben, amelyben szereplővé lesz, ez a lényeges. Mégsem ilyen egyszerű. Cunningham regényében 1923 táján járunk, azon a napon, amikor Woolf „elkezdi” írni a Mrs. Dallowayt, vádak és hírnév között. Sose hissed el magaddal, hogy amit nem kaptál meg, nem értél el, azt nem is érdemes... Sose hidd, hogy például a gyereket más dolgokkal is helyettesítheted... az ember (hogy is fejezzem ki) önmagáért kell hogy szeressen mindent. Vagy pedig meg kell szabadulnia attól, hogy e dolgok minduntalan beleszójanak az életébe. Félre kell dobni mindent, és olyan dolgok felé indulni, melyek a személyemtől függetleníthetők... Veszélyes dolog olyan író tenni egy regény szereplőjévé, akinek sorain irodalommal foglalkozó(nak) nőnek fel, mert elkerülhetetlenül „saját” írójukat keresik a regényben, még ha tudják is jól, hogy ez igazságtalan, inkorrekt és túlságosan olvasói eljárás. Még veszélyesebb, ha nehezen szabadulhatunk attól a fentebb már említett benyomástól, hogy a szereplővé tett író életének dolgai fontosabbak annál, amit csinált, fontosabbak, mert kiváló motívumok. A regény többi szereplője is ezt támasztja alá. Azért idéztem Woolfot, mert meggyőződésem, hogy amit itt (és másutt) ekképpen leírt, van olyan fontos, mint mániás szakaszai, önpusztító próbálkozásai, mindaz, amit Cunningham valahogy így érint: *Tudatában van az üvegben visszatükröződő mozgásnak, de nem engedi meg magának, hogy fölnezzon. A tükör veszélyes; néha megmutatja azt a levegőben lebegő sötét, megfoghatatlan valamit, ami fölveszi az ő alakját, és a háta mögé lopózva disznószemekkel, nedves, ziháló légzéssel figyelni őt. Virginia megmossa az arcát, de nem néz föl, főleg ma reggel nem, amikor várja a*

munka. Olyan boldogan készül írni, mintha egy ragyogóan megrendezett, szelleműs parti várna rá, sőt annál is több: a lakkozott padlón susogó selyem és a zene alatt elsuttogott titkok mögött rejtőző, csupa életöröm.

A woolfi mondatokhoz kicsit sok a disznószem, nedves, ziháló légzés és lebegő sötét valami. Vagy abban az évben, azon a napon sok. Vagy undok olvasó vagyok, túlzottan rajongok az íróért, és ezért nehezményezem a hőssé előlépett W. ennyire borzalmas reggelét. Hát még ha túl hideg volt a mosdóvíz.

Woolf szerepében Nicole Kidman

A szelleműs partit egyébként a másik hősnő szervezi, akit AIDS-től haldozó költő barátja Mrs. Dallowaynek keresztelt el. A partit a költőnek szervezi, aki életműdíjat kapott nehezen olvasható regényéért, amelyben a partit adó hősnő – Mrs. D. a főszereplő. És azt mondja reggel Mrs. D., hogy majd ő veszi meg a virágokat. (Majd ő maga elmegy, és megveszi a virágokat, mondta Mrs. Dalloway.) Természetesen a költő homoszexuális, amint Mrs. D. is az, immár tizenhét éve él együtt egy másik nővel. A költő egyedül él. A férfiak, úgy látszik, akkor is álhatalanok, ha homoszexuálisak, a nők pedig a biztonságot akkor is nagyon sokra becsülik, ha leszbikusok. (Nem ki-sebbségekről beszélünk, hanem felhasznált klisékről, kedveskedő humorral.) Úgy emlékszem, a költőt nem a betegség miatt hagyta el a barátja, aki szintén eljön a partira. Az azonban bizonyos, hogy amikor elhagyta a költőt, szabadnak érezte magát: *különös, szinte természetfölötti elégedettséget érzett. Szabad volt. Mert a költő igen nehéz ember, regényében például megöli az anyját.*

A költő anyja a könyv harmadik hősnője, de ez csak lassan derül ki (aki sok krimi olvas, annak rutinja van, és előbb rájön), az pedig, hogy egészen kicsi korában elhagyta a költőt és annak szinte csecsemő hűgát, hogy könyvtárosnő legyen Kanadában, csak nagyon a könyv végén. Ott kerülnek helyükre a sikok, fonódik össze az idő meg a tér.

Mrs. Brownnak hívják a költő anyját, a róla szóló részeket olvasva igazi érzéseim voltak, a '40-es évek végén, kertvárosi bezártságban élő, olvasni és csak olvasni szerető, az anya- és feleségszereppel küszködő nő megrajzolásához használt klisék voltak a legtisztábbak, a fiával való viszonyának leírása a legérzékenyebb részei a könyvnek. Mrs. Brown hiteles figura. Könyvében a fia megöli. Gyereket nem hagyunk el, mint tudjuk. Tovább gondolva azt a metafizikai összegubancolódást, talán arra kellene következtetnünk, hogy W. még jobban is járt. Nem következtetünk, mert a szálakat megpróbáljuk az író egyik szándéka szerint szétszórni (másik szándéka, hogy teljesen összegubancolódjanak, de az már olyan volna, mintha analízisbe mennénk mind, együtt.)

Nem árulok el mindent, annak, hogyan is sikerült a parti, járjon utána minden olvasó könyvvel a kezében.

Ennyit is csak azért meséltem, mert szerettem volna megmagyarázni azon állítástomat (hatodik bekezdés), miszerint úgy tűnt nekem, hogy ebben a mégiscsak mesterien megszerkesztett regényben az író

V.W.-nak olyan dolgait használja fel, amelyek talán kevésbé lényegesek hátrahagyott mondatainál, hátrahagyott mondatait pedig keretnek használja. Nem a világ az, amiről szó van, a világ és benne a hősök, akik életük alakulásával, sorsfordulóikkal azt bizonyítják, amit tudunk különben is, de azért olvasunk irodalmat, mert újra és újra tudni akarjuk: *a világ szépségének pedig, mely menten el is kell pusztuljon, két éle van, a nevetés meg a kín, s ez vágja ketté a szívét.* (Ez is egy hátrahagyott mondat, a Saját szobából való.) Amiről szó van, az csupa fontos dolog, ám nem a lényegre érinti, csupán motívumként szolgál. Bár kiválóan megcsinálva.

Az órák című filmet már azelőtt is reklámozták, hogy a V. Woolfot alakító Nicole Kidmant Oscar-díjjal jutalmazták volna. Mint a kiváló, az 1999-es év irodalmi Pulitzer- és a PEN-klub Faulkner-díjas regényből készült filmet. Jó, lehet, hogy a reklámban nem hangoztatták ezen irodalmi díjakat, mint utóbb az Oscar, de jelezték: nagy sikerű regényből készült a film. Igaz, másmilyen könyv szóba se jöhetne. Gondoltam, megnézem. A Woolf-ról készült más filmeket (bár nem játékok) is mindig megnézem, ezt se hagyom ki. Szeretek moziba járni, mit magyarázokodjam.

Mert kicsit izgatott voltam, ezért magyarázokodtam. Nem fogom percig sem unni, ezt reméltem, átlagnézőre szabott Greenewayben reménykedtem. Olyan pedig nincs. Léleknéző, Bécsben felejtet rendező van. Tökéletes képekbe ágyazott, a részletekre annyira odafigyelő filmet láttam, hogy Woolf cselédei az angol angolt beszélik. Ez jólesett a fülemnek, addig sem kellett Kidman disznószemű sötét lebegéstől ijedni, gyűlölködő, bizonytalan, de mindenképpen túlzó játékát figyelni.

(A film természetesen jó, meg kell nézni.)

Úgy gondoltam, soha nem tudnék filmforgatókönyvet írni, színpadra alkalmazni valamely irodalmi művet. Ez utóbbiban még mindig biztos vagyok, a filmforgatókönyv-írás titkai azonban már kevésbé kifürkészhetetlenek, legalábbis egy jól járható utat látok magam előtt az Órák alapján.

Mindent fordítva!

Virginia Woolf 1941. március 28-án öngyilkosságot követ el. A regényben az *égbolt foltokban ragyog a tegnapi esőből megmaradt pocsolyákban. A fejében mindig is hidegnek éreztem azt a napot, lehetett persze kivétel is az a nap az angol időjárás történetében, de azt nem hiszem, hogy – miként a filmben – májusi hangulatú felszegült méhecskék között indult volna meg W. a folyó irányába.*

Mrs. D. – Meryl Streep – a regényben elindul virágot venni, természetesen júniusban: *idén júniusban a Nyugati Tizedik utca mentén ismét tökéletes levelek nőttek a kutyaszar és az eldobott szemét négyzetében álló fákon. És a szomszéd vénasszony ablakában a virágosláda földjébe dugott kopott, vörös műanyag gerániumok mellett egy pitypang dugta ki merészen a fejét. Micsoda izgalom, micsoda döbbenet itt lenni egy ilyen júniusi reggelen... A sok-sok oldalon át kitűnően, valódi érzéketlenséggel leírt júniusi reggelből Meryl Streep fagyos, sálás-kesztyűs reggelbe, fagyocogós, undok félborongós reggelbe lép ki.*

Nem értem. Öt perce (akár a viccben) ülök a moziban, és tudom, hogy nem a regényeket szoktam keresni a filmben, nem a fejében látott szereplőket keresem a vásznon, jól nevelt, értelmes néző vagyok, képes a másmilyen olvasat befogadására, de ez a „fagyos órák, napos órák” cseréje felbosszant, mert – a későbbi cserék méginkább alátámasztják – simává, édes-bússá és mindenképpen szívzorítóvá kívánják tenni a történetet. A regény sem volt túlonat bonyolult, de nem hasalt bele nyálás, problémátlan megoldásokba.

Kidman méhecskék és virágok között, a napfényben (maga mégis a legteljesebb sötétségben!) gyalogol önkéntes halála elé, Streep viszont fázósan siet a városok vásrosa utcáin, szinte sejtetem, hogy a magabiztos sietésnek, örömteli partira készülődésnek rossz vége lesz (a hideg utcákon szinte kiugrik kezéből a költőnek vásárolt, élénk színű csokor!). Ennél rosszabb már csak az lesz, amikor a staccatós vágások (a három asszony sorsán keresztül az idő és tér metafizikus kapcsolatának szívzorító ábrázolása a film eszközeivel, brrr) egyenes következményeként Streep a konyhájában kiborulva, kezeit magasba emelve, karkötőit a dél-amerikai szappanopera Casandróját felülíró csórgetéssel a mosogató mellé görnyedve összeomlik a volt-barától való találkozástól, majd közli, hogy előérzete van. A fordítva-elv alapján

PAPP GYULA
ATTILA

Miután Amerikába mentél

Vetetlenül hagyom az ágyam,
mikor úgy érzem:
hát még most sem elég,
hiszen oly sok
ez a napmelegnyí távolság,
ami összeköt,
csak azt nem tudom még,
hogy fölhajítom néha a szívem,
ha gondolkod rád, mert megfakult
az emléked, mely megkísért.

A legkisebb szobám nekem van,
egymagam is sok vagyok benne, ha
az ajtót rám töröd,
magaddal viszed a játékom.
Lelkem árva üdvét.

Fák erdejébe mosódó szökeséged,
nem tisztán sötét szemed,
alig hallhatóan beragyog.

Hát ennyi nekem is adatott...

Egy csillag

egy nap a világban veled
nyugtató
egy világ a Napban együtt
altat.

egy sírás a holdon is
súlyom
de két madár egy csillagon s
egy tél után álom.

némán is mosoly
a dalom
még hajnalhangos örök kéj
s örökzöld hév kél
hullámokon.

a regényben természetesen a férfi, a volt-barát sír. Egy kicsit jobb. Az eredeti, a megidézett Mrs. Dalloway ismeretében legalábbis. Azt már szinte vártam, hogy Streep lánya finom, félhosszú hajjú, megértő fiatal hölgy legyen, s ne legyen a *feje csaknem kopasz, a bőre rózsaszín*. Egy film, amiben minden sarkosat legömbölyítettek. Általában ilyenek az amerikai filmek, készítőik elmagyarázzák, legömbölyítik, a szálakat hibátlanul elvarrják, tökéletes összenyomással foltvarrással készült, meleg filmtakarók előállítására képesek.

De az Órákban meglelt volna a lehetőség! Itt ott egy élesség, szúrás a szívem alá, amitől a mozi után is megdobban a szív. A költő, igen a költő figurája ilyen. Az Ed Harris megformálta AIDS-es alkotó az egyetlen valóban hiteles hős, aki regényében megöli őt és hűgát elhagyó anyját (Julianne Moore). Kék szeméből visszaköszön a regény négyéves kislány hőse. A filmből nem köszön vissza, hacsak abban a döbbenetes hasonlóságban nem, ami a kislány és felnőttkori önmaga, Ed Harris között megvan. Ezt azért csodálom, ezt a fajta tökéletességre törekvést.

Az után a jelenet után, hogy Kidman kiér a vasútállomásra, hogy Londonba szökjön, Leonard pedig utána rohan, „tetten éri”, feladom ellenállásom. Abban a jelenetben benne van mindaz, ami a regényből és a filmből is szinte kimaradt. A búcsúlevél hangja (amit kétféle fordításban idézek, nem kell magyarázni, miért). És onnantól a film is, a néző is megnyugszik.

Attól azért igen megnyugodtam, hogy a könyvet, mint látom, újra kiadták, de már nem fehér-könyvek sorozatban, remek borítóval, hanem a három színű arcával. Helyes. Így az Órák pontosan olyan távolságba került Woolftól, amilyen távolságban volt is. Csak ezzel a borítóval egyértelműbb.

*Michael Cunningham: Az órák (Ulpius-ház Könyvkiadó, 2002)
Az órák

(rendezte: Stephen Daldry, fsz.: Nicole Kidman, Meryl Streep, Julianne Moore, Ed Harris)

Szabó Róbert Csaba

Kolozsvári históriák

Az újság

Ahogy a Fácán utcán Ágnes végignézett, az maga volt a megtestesült boldogság, a fuvaros, aki fegyvert indult csempészni a lengyeleknek, gondolkodóba esett, hogy vajon most anyagolt látott, vagy egy olyan lényt, aki csak ilyen veszélyes utak előtt jelenik meg az embernek, akkor is úgy, hogy ne lehessen kitalálni, hogy mi is valójában. Bár ezt az embert, aki így ácsorgott, és töprengett azon a helyen, később elkapják Bécs mellett, akkor még nem sejt, hogy amikor utoljára gondolt erre a látomásra, abban a pillanatban egy orosz grófnő kopottas hintája gördül egy bérház elé, melynek tulajdonosnője épp akkor teszi le kezéből az aznapi újságot. Az aznapi újság, bár egy héttel ezelőttinek kéne lennie, mégis frissebb, mint valaha, egy nőről számol be, aki Oroszországból menekülve átutazik Kolozsváron, egy kopott fiákeren, nyomában károsultak hada, a nő unott arcával tekintve bármilyen igazmondó képére, és ahogy kiszáll a fiákerből, hetyke mozdulattal int, a kocsi belsejéből még egy nő száll ki, a leírás most nem szakadhat meg, ezért a kiszálló nő megáll egy pillanatra, hogy az is megnézhesse, aki több dolgot akar megjegyezni annál, amit pusztán lát, azután egy mély sóhajjal az útra lép, türelmetlen szempár siklik végig rajta. A tulajdonosnő, kezében egy mécsessel, az idősebb nő elé toppan, az finoman kitér, a fiatalabb nő csengve

kér éjszakára szobákat, mintha mosolyogna, a szél örömeiben körbenyalja. Este, késő este, a tulajdonosnő előveszi az újságot, látja, amint a nők kipakolnak, de csak annyira, hogy egy pillanat alatt összeszedhetővé vájon minden, ha úgy szükséges, aztán mély álomba zuhan, már nem gondol váltókkal, elszőkött grófnékkal, fiatal özvegyekkel. Néhány nap múlva, amikor a szobákban már csak finom illatfelhők lézengenek, Ágnes úgy dönt, hogy elmondja, amit tud, ezért elindul, kezében egy vízesedény, és az első embernek, akivel találkozik, csicseregve, csengve-bongva előadja álmát, hogy ő látta az orosz grófnőt, és vele a fiatal özvegyet, és még most is látja őket, ahogy lecsukja szemét, és arca napsütés, fénycsokor, az utca megtelik. Az igazságot azonban nem mondja el, hogy a fuvaros és a grófnő útja egymásba fut, anélkül, hogy bármelyikük előre látná, s hogy a fiatal özvegy, aki családja gyámokodó tekintete elől fut, végül Velenében rohan azoknak karjaiba. Egy újság zizenésére lesz figyelmes mindenki. Ágnes egy kosár virággal ül, háta mögött egy hintaszéken egy valamikori fuvarosgazda teríti szét térdén ropogva a lapokat. Csak félig fordul meg, mintha nem is oda nézne, hanem távolba, ahol az utca, minden porával együtt kifut a szemébe, anélkül, hogy valaha is visszatérne. Az öreg halkán olvas, a

papírról leválasztott betűk először körbejárnak a fej körül, aztán egyre mélyebbre szállva alá, felismerhetővé válnak, és mint az ólom, súlyosan koppannak Ágnes tarkóján. A fuvarost, aki borral indult Kolozsvárról, fegyvercsempészésért lefogták. Tagad, néz fel az öreg, Ágnes tekintete gyorsan felröppen, az utca túlsó felén üti fel újra szemhéjait. A grófné. Aki váltók hamisításáért menekül, Bécsben elfogattott, majd visszaküldetett, a szavak túl lassan forognak, Ágnes tekintete kapkodná össze őket, de hiába. A fiatal özvegy, akit égen, de leginkább a földön kerestek, megkerült, sóhajtasok rebbennek fel innen-onnan, Ágnes nem, ő nem akar osztozkodni, az ő álma jóval kitaróbb, hát minek.

Melléktörténete. Egy óvatlan pillanatban az a nő, aki a kerekek forgását olyan megbúvólten figyelte, félrelép, bokája kimegy a helyéről, égető fájdalom önti el. A szekérről leugró kölyök, aki a nőnek a fia is lehetne, felsegíti, majd meg sem várva annak beleegyezését, felülteti a szekérré, amit az ökrök úgy vontatnak, mintha ágyút húznának. A nő megkönnyebbül, a kölyköt nézi, akinek pillantása egészen elhomályosult, először nem tudja mire vélni (ám, mi itt mindannyian tudjuk, hogy ez minek a jele), végül megvilágosodik, szoknyájával beteríti a fiút, aki a mámor legőntöletesebb percében súgja fülébe egy lengyel vezér nevét, akinek át kell vennie a szekér szállítmányát, a nő szemében, bár a fiú nem látja, egy szikra villan, majd orosz szavakat mormolva leszáll, és felkeresi a város ügyészét. Kegyelmet remél. Sem ő, sem a fiú nem látja, ahogy Ágnes, hátát egy oszlopnak vetve hallgatja az egy hét múlva megjelenő újság ide-oda röppenő szavait.

NAGYÁLMOS ILDIKÓ Pécskai randevű

Ködben mentem, jöttömben hold szökött tele volt, akadt ki töl, vagy lökött toporgott, motyogott, jót köpött az állomáson s míg telefonáltam haza, meglógott az éjszaka, laza fonálon tekerőzött, láttam egy pasast éppen nözött, hívott engem is egy kerülőre, mondtam várjon egyelőre, esetleg ha nem indul a vonat csinálhatunk egy kört, vagy sokat de indult, s jöttem, laza fonálon engednek az alföldi tájon, ide még hegyek se kötnek, se diófák csak karóimat vertem e földbe, hogy a szél nehogy felkapjon, s nyugatabbra szabadítson, kötél nélküli akasztófára.

A gyilkos lilium

Én, ki nem vagyok Monna Lianora s a liliumokat is gyűlölöm Pico hercegre sem fáj a fogam nem csatázom, nem ütközöm.

Én, ki nem éltem nagy világot de nekem virágzott hét tavasz akkor sem szedtem liliumot s ha fogtam is, csak fél araszt.

Én, ki karjában elaléltak pajzsban, páncélban, meztelen furcsa, ki gondolta volna hogy szóban tettel hengegem.

Én, kihez létrával, se ésszel nem ért fel semmilyen vigasz Pico hercegem álmomban illatos gyertyával virraszt.

Én, ki liliumhulláskor halok jóslották, s azóta tépem hajam s gyilkos virágaim valahol, úton-útfélen.

A bánat költője

Folytatás az I. oldalról

1907-ben, szülővárosában, Szegeden már megjelenik első verses-kötete. Szerencsére ez időben kerül helyettes tanárnak Nagyváradra. Ott végre megint a szellemi élet közepébe kerül, részt vesz A Holnap szerkesztésében.

Hamarosan megint isten háta mögötti vidékekre helyezik. Ennek a poros vidéki életnek az emléke lesz később kitűnő lélektani regényének, az Orbán lelkének az ösztönzője.

1914 elején pisztollyal öngyilkossági kísérletet követ el; az utolsó pillanatban mentik meg. Próbálkozik mások is, van, amikor méreggel; akkor is megmentik. Ezek a próbálkozások bizonyítják, hogy a végső, a sikeres öngyilkosság nem egy elkieseredett pillanat következménye volt: magával hozta a költő az önpusztítást.

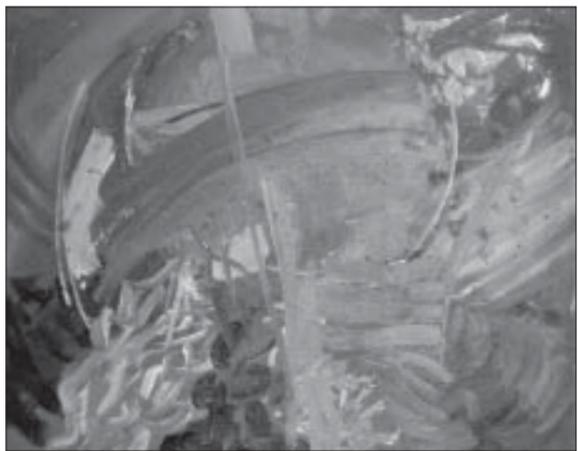
Még Nagyváradon találkozott az életre szóló reménytelen szerelemmel. Anna igazán nem az a nő volt, aki méltó lett volna a költő magas szellemére. Ismeretségük nem is volt tartós, de ő lett mindvégig Juhász Gyula (1883-1937) számára a nő, a szerelem jelképe. Az Anna-versekben megjelenő Annának valójában vajmi kevés köze van ahhoz a ledér nagyváradi lányhoz, aki nevet adott a halhatatlan szerelemnek.

Szegeden újságíró, méghozzá igen jó újságíró. Publicisztikai prózája, akárcsak szépprózája, választékos és költői. De magányosságán az sem segít, hogy Szegeden van körülötte kulturált élet (Móra Ferenc is ott él, jó barátságban is vannak). Magában hordja a magányt, amelyet a forradalom bukása után semmi sem old fel többé.

Egyetlen vigasza a költészet. Versei halk hangúak, lélekhez szólóak, finoman árnyaltak, és tudós költőhöz méltóan csiszoltak (igen sok a szonettje, és az antik formákat is biztonságosan kezeli). Van valami dallamosan álmódzó ebben az egész költészetben.

És az elismerés sem hiányzik. A Nyugat a magáénak tudja. Később túl súlyos anyagi gondjai sincsenek, hiszen háromszor is részesül Baumgarten-díjban, amely tisztességes életszínvonalat biztosít. De a kor sívárságában sehol sem talál értelmet. A magánélet boldogságában sohasem volt része. És ifjúkora óta újra meg újra el akart futni az élettől. S nem volt, ami visszatartsa. Még az irodalmi siker sem.

A bánat költője volt.

Kukorelly Endre

Csaknem kész levél egy csaknem kész költőhöz

Kedves fiatal bar(át)om.
Ha máskor véletlenül erre jársz, előtte néhány nappal mindenképp értesíts valahogy azért, nem mondom meg, hogyan. Mindent nem mondom meg.
Igen tisztelt U
Amikor otthon vagyok és alszom, beszélj halkán és egyenletesen azzal, aki hajlandó veled, de ne sokat, és ne hagyj abba még véletlenül sem.
Budapest, 1993. július 17.
Nincs semmi véletlenül egyébként.
Ha nem vagyok otthon, menj el nyugodtan, ne ülj le, hogy úgymond akkor most leülök ide kicsikét, és megvárom, a lépcsőházba se ülj le valamelyik fordulóra, nem muszáj leülnöd sehová, először is mindig le van vízelve a lépcsőház, meg aztán alaposan felfázhatsz, ha a kövön ücsörögsz.
Kifelé nézni és kívülről várni feleletet. Különben is szörnyen utálok, ha várnak rám. Nyilván büntudatból.
Vagy valami padra a közelben. Sehova. Szerencsére nincsenek is errefelé padok.
Az is utálok, ha nem vagyok otthon. Miért nem vagyok én sose otthon tulajdonképpen. Nem-otthon-enni néhány nappal előtte valaminek.
Ha beülök a fürdőkádba, Wagnert szoktam hallgatni.
Egyszer az történt, hogy a fürdőszoobajton keresztül próbáltam valamit bekiabálni, azon a nyíláson át, amit a gázművek miatt kellett kivágni az ajtóból, de éppen a Götterdämmerungot hallgattam, és nem hallottam, hogy mit.
Az nem volt a legjobb, nem kellemes. Grobes und liebes Vertrauen.
Próbálkozások.

Nem igazán megnyugtató, ha belekiabálnak. Alles, alles, alles weiß ich. A telefon sem a legjobb.
A telefon se jó. A legjobb, ha nem szólulok ki, legjobb lenne nem kimozdulni, olyan azonban nincs.
Van, de mintegy nincs hozzá jogom. Nincs is jog.
Beszantanának, és keletkezne rajtam már kevéske gyöp is, teremne. Vagy a hazudás, az se rossz.
Vajon jó versek ezek?
Három vagy négy szonettet, biztos, ami biztos, azért legjobb, ha megírsz.
Mert a mi életünk elmúlik, az övék maradandó.
Ha influenza, akkor pedig reszelt almát enni citrommal és kristálycukorral. És néha begyújtani fölösleges kéziratokkal, ha van a lakásban cserépkályha.
Néha, rendben, néha az túlzás, mert télen gyújtok be, addig gyűjtögetem, egész nyáron gyűjtök.
A kristálycukor azért finom, mert ropog. Ezek itt nem előírások, pusztán jó tanácsok. Nézni a tüzet, hallgatni a ropogást.
Ha visszakapsz valahonnan egy kéziratot, az biztos, hogy rossz. Mármint a kézirat. Mit aller Ergebenheit und Teilnahme. Ha nem vagyok otthon, akkor nem is beszéltek meg, hogy otthon leszek, tehát te tévedtél. Nem jegyezted meg, rosszul írtad föl, elvesztetted a papírt, elnézted a naptáramat. Rosszul kérdezted meg vagy nem jól értetted félre. Többé-kevésbé szerencsés félreértések.
Nem én tévedtem, hanem te, hanyagságból. Megfelelő kérdések, meine Seele, rosszul föltéve. Mert általában semmiféle kérdés nem merül fel.
Igy, nyakig a Kérdésben.

Én merülök föl benne, ha.
Mit írok, ez a kérdés szokott felmerülni. Úgy el vagyunk foglalva a merülőgésszel. Lábtempózás, die Tiefen zu prüfen, még az is, kimerítő, és mindig újra kezdődik, hogy néha már piszkosul elegendem van, csak villogjon még egyet és rúgok. Onnantól, attól, hogy Mit. De ki fogom bírni, semmi ilyesmi, nem rúgkapálok. Valahogy megúszni, hogy a mondanivalód halálra ne szakáljon. Csak el kell valahogy tempózni a közeléből, nem belerúgni, nem óvatkodásból. Legalább annyi a mondanivalód, mondanivaló teljesen egyformán lett elosztva az emberiségben, arányosan és igazságosan, kis adagokban. Úgysem úszod meg.
Még senkinek se.
A legtöbb mondanivalója a Kovács nénié volt, az első emeleti gangon.
Aztán közeledj a természetéhez. Ne írsz szerelmes verseket. Ne küldögsd sehová.
Akkor is ott a gyermekkor, ez a drága, királyi gazdagság. Déli tenger. Die Gedichte noch nichts für sich.
Áss le szívedbe mélyről jövő feleletért. Was soll ich dir noch sagen?
Egyébként általában nem vagyok otthon, ha meg otthon vagyok, amikor nem vagyok otthon, akkor sem vagyok otthon. Egyébként általában, ilyen végképp nincs, sürgősen felejtés el. Hanem konkrétan. Megragadni. Például konkrétan nem vagyok otthon, de általában nem.
Mert éppen kihúztam magam. Kicsit kihúztam magam, többet aligha tehetek. Kicsivel jobban kihúzni magunkat innen, igen, észrevettem, hogy honnan. Az események olyan térben mennek végbe, ahová a szó még soha el nem ért.
Na, hát innen.

Színház

Cinikus Íphigeneia

Az *Íphigeneia Auliszban* című Euripidész-darabot április végén mutatta be a *Csíki Játékszín*. A másfél órás előadás Parászka Miklós rendező-színházigazgató irányításával jött létre, nagytermi produkcióként.

Egy görög tragédia előadása ma tartalmilag és kivitelezésében sem imitálhatja minden részletében annak egykori megjelenítési módját. A drámát ma nem nyitott térben (amfiteátrumban), nem természetes világításnál adják elő, a nő szerepeket nem férfiak játsszák, a színészek nem viselnek maszkot (Csíkszeredában csak a háromtagú kar arca van fehérre festve), a jelmezek anyaga sem egyezhet meg pontosan a korabelivel, nem tudhatjuk, milyen volt az eredeti zenekíséret stb.

A csíkszeredai előadás azonban törekszik arra, hogy lehetőség szerint a görög színházi megoldásokat figyelembe véve vigye színre az Íphigeneiát. Megpróbálja bizonyos mértékig rekonstruálni a színteret: előfüggöny nincs; nagyjából elválasztható egymástól az orkésztúra (a kar tartózkodási helye) és a proskénion (a szereplők), az átjárás a kettő között igen gyakori; a szkéné (a háttér) pusztán, nem díszített; a jelmezek a korabeli görög öltözködést imitálják – igaz, hogy a „protagonisztész”, vagyis az Agamemnónt játszó „első színész” rövidújú inge egy futballjátékos mezéhez is hasonlít –; a kar dallamosan, némely színész deklamálva beszél.

Agamemnón már a közönség beszállingózása előtt jelen van a színen. A színpad bal felében ül (a sátra-

Klütainnésztra szerepéhez egy letakart kosár társul kellékként az előadásban. A benne lévő almák Íphigeneia és Akhilleusz vélt esküvője helyett Klütainnésztra kétségbeesett kéréseket lesznek hivatottak szolgálni végül. A királynő a férjéhez esdekel ebben a fontos jelenetben, lánya életének megmentésére próbál felhozni érveket, s az almákat a férfi eddigi vétkei és most tervezett cselekedete, ennek következményei szimbólumaiként egyenként széttiporja. Ez a jelenet attól működik jól, hogy feszültség keletkezik a szituáció tragikus jellege és a játékmód komikuma között, amellyel a Klütainnésztrát játszó B. Fülöp Erzsébet a figurát megrajzolja. Fülöp élővé teszi Klütainnésztrát az előadásban, nem recitál, színesen, valószerűen próbálja megoldani a helyzeteket, amelyek előállnak. Nem realiztikusan játszik, túloz, komikussá, ugyanakkor szimpatikussá teszi a figurát.

Ez az eltúlzás összhangban áll más szereplők ellentétes irányú, ám szintén stílizált – deklamáló, nem realiztikusan megrajzolásával. Kozma Attila Akhilleusza szintén komikusan megoldott figura, ám ez a komikum más típusúnak tűnik, mint a Klütainnésztráé, aki egyénített szereplőnek tekinthető, míg Akhilleuszban egy típus, a nagyvonalúságig öntelt, önáltató ember típusa őt alakot.

Dálnoky Csilla Íphigeneiája Klütainnésztrához hasonlóan élő, közvetlen figura. Ez a szereplő jelenetről jelenetre ugrásszerűen fejlődik – ő az egyetlen igazán fejlődő figura az előadásban. Nem könnyű a gyakorlatilag csupán három nagyjelenet alatt a naiv, vakon bizakodó, önállótlan fiatal lányból érett, szkeptikus, vakmerő nővé átalakulni. Dálnoky Csilla meggyőzően teszi meg ezeket a lépéseket, harmonikusan használva proxemikát, mimikát, gesztusokat.

Amikor anyjával megérkezik Auliszba, Íphigeneia lelkes csitri még, akit az ígért, közelgő férjhez menés gondolata sem aggaszt. Csügg az apján, aki alapot jelent számára a világban való tájékozódáshoz. Amikor megtudja, milyen merénylettel készülnek ellene (őt áldozná föl Artémisz istennőnek, hogy jó szél kerekedjék, s a vesztglő hadak tovább hajózhassanak Trójába, Helené kiszabadítására), abban veszi el bizalmát, aki számára a legkedvesebb. Bár lelkiileg összetört, megkeményíti magát. A jelentős, de emberi számítás szerint abszurd, értelmetlen szerepből, melyre szánták, méltóságot és cinizmust merít. A többi szereplő kisszerűvé válik mellette – néhányan már eleve azok voltak. Így a kezdettől komikusnak látott Akhilleusz mellett Íphigeneia szülei is megszűnnek igazán szánandóknak lenni az utolsó jelenetben, amikor kispolgári mentalitással megpró-

ban, a sátra előtt?), fentről halvány fény hull rá. A tengert, azaz a nézőteret nézi (a hullámzás hangja a közönség mögül, oldalról hallszik; ebből is rájöhetünk, hogy a tenger mi vagyunk). Közben bőr iszákjából iddogál.

Az előadás többnyire következetes marad ahhoz, hogy a kezdő jelenetben a tengert a nézőterre helyezte: a „hajón érkező” Klütainnésztra – Agamemnón felesége –, valamint Íphigeneia – titkon áldozatra szánt lánya – a nézőtérben, a széksorok között vonul át kíséretével. Egy későbbi jelenetben a baljós sorsáról mit sem sejtő Íphigeneia apja felvidítésára alámerül ebben a „vizben”, az orrát gyerekesen befogva. Ezen kívül – bár ezt az értelmezési irányt nem erőlteti ránk az előadás – a szerep, amelyet a tenger és a szél(csend) játszik az Agamemnón által vezetett, Trója ellen induló sereg életében, a nézőkre ruházódik át. Mi leszünk eszerint azok, akik a hellén férfiak hadba szállását akadályozzuk, és csak áldozat fejében engedjük továbbhajózni őket. (Hogy kedvünk teljék. Vagy – ez többféleképpen tovább gondolható.)

A színészek nem használnak sok kelléket. A színen van egy páncél, amely az előadás nagy részében a közepén felállított, oltárként funkcionáló, magas, keskeny palánk tetején foglal helyet – a kép szimbolikus jellege eléggé nyilvánvaló. Még négy, kisebb, fekete, kopott palánk emelkedik a színen, szimmetrikusan elrendezve – ezek a szkénének, a parasztkénionoknak felelhetnek meg; valószínűleg katonai sátrakként szerepelnek ebben az előadásban. Gyakran mögülik kändikál ki a kar három tagja, akik igyekeznek jelenetről jelenetre más-más helyzetet elfoglalni a színpad terében. Az Agamemnónt játszó Fülöp Zoltán a második jelenetben kifejező mozdulatsort épít egyikükre; a földről való feltápászkodás egyénítéséhez nyújt segítséget neki a sátorfal. Nem meglepő, hogy Agamemnón ilyen eslesez: az előbb említett páncélt lánya megöléséhez fogja az előadás végén felölteni.

dáshoz. Amikor megtudja, milyen merénylettel készülnek ellene (őt áldozná föl Artémisz istennőnek, hogy jó szél kerekedjék, s a vesztglő hadak tovább hajózhassanak Trójába, Helené kiszabadítására), abban veszi el bizalmát, aki számára a legkedvesebb. Bár lelkiileg összetört, megkeményíti magát. A jelentős, de emberi számítás szerint abszurd, értelmetlen szerepből, melyre szánták, méltóságot és cinizmust merít. A többi szereplő kisszerűvé válik mellette – néhányan már eleve azok voltak. Így a kezdettől komikusnak látott Akhilleusz mellett Íphigeneia szülei is megszűnnek igazán szánandóknak lenni az utolsó jelenetben, amikor kispolgári mentalitással megpró-

bálnak kibújni a büntudat nyomása alól (azt beszélük megkönnyebbülten, hogy Íphigeneia nem halt meg, szarvas vergődött helyette az áldozati oltáron). Ezt az értelmezést erősíti meg az a változtatás, amelyet a csíki előadásban eszközöltek: a kar az Euripidész-darabtól eltérően nem örömmel fogadja a fejleményeket, hanem végszavával örömszekhez hasonló módon vádolja a két szülőt.

Abban a jelenetben, amelyben Íphigeneia végül elébe megy „hóhérai” kívánságának, és önként vállalja, hogy áldozat váljék belőle, a lány egy vastag kötelet használ kellékként. Ezt a derekáról csavarja le (a szereplők khitónját az előadásban többnyire két öv fogja össze). Míg a szavak szintjén hazafiasnak tűnik az érvelése (annyi bátor férfi harcolni kész a hellén szabadság megsértése ellen, s az ő, az Íphigeneia élete miatt lenne értékesebb azokénál stb.), az intonáció világosan mutatja az ironiát, amely a lány szavait átítatja. Ezt a kritikai hangnemet erősíti meg további hangsúlyos nonverbális jelként, hogy a nemrég még illetudásra törekvő Íphigeneia az áldozathozatalra összegyűlték előtt tüntetően szökőpárgázni kezd. Gesztusa többféleképpen értelmezhető: egyrészt kislány voltát, ártatlanságát, s így a feláldozás embertelen jellegét erősíti fel ez a gyermekjáték. Ezen kívül elméje biztonságának megingását is jelezheti, vagy azt, hogy ráébred: utolsó perceiben, s főként ezek előtt az emberek előtt, akiket már nincs miért tisztelnie, értelmetlen volna „ildomosan” viselkednie. Legfőképpen azonban az élet szeretete látszik megnyilvánulni e gesztusokban, mint Íphigeneia legtöbb nyelvi vagy gesztusbeli tettében; például abban, hogy kéri anyját, senki ne öltson „éjszínű ruhát” miatta, éljenek tovább vígan.

Erről beszél feltevésem szerint az előadás. Hogy ezt lehetséges ma, euripidészi szöveget színpadra állítva láttatni: az ókori görög világkép, mint bármelyik, a miénk is, mulandó és tökéletlen. Biztos értékünk egy volna: az élet. Egy külső, ködös, háborús vagy bármilyen „felsőbb” cél érdekében éppen az egyetlen, zsenge életnek mondani nemet: a legnagyobb barbárság.

Klütainnésztra szövegében már felbukkant burkoló formában a fennálló világrend elleni kételey lehetősége, de a figura még képtelen érzékelni a probléma súlyát, átsiklik fölötté: „Ha vannak istenek, jutalmat nyersz, mivel/ igaz vagy; s hogyha nincsenek, miért fáradunk?”

Fülöp Erzsébet Klütainnésztrája különben energikus, józan személyiség, ám az asszonyi engedelmesség és bizalom, amit a görög társadalom a nőktől a családon kívül elvár, számára még természetes kötelesség.

Ha jól értem tehát, ebben az előadásban Agamemnón is esendő, kisszerű ember, aki nem tragikus hős, hiszen nem tudja elvágni a gordiuszi csomót, vészhelyzetben a „polgári” megoldást választja. Fülöp Zoltán halk szavú alakot rajzol meg, akin elhatárolódik a tragédia, s akinek nincs ereje lánya előtt vidámságot színelni, beszélgetéseit váltásokkal színezni. Éppen ezért szép az a jelenet, amelyben tagolt, de vidám tánclepekben jön, hogy lányát „nászra” vigye. Ezt a jelenetet önmagában is az ellentét szervezi, mint az előzőeket. Azokban, a hozzá szeretettel közeledő családtagjaitól fordult el szomorúan, ezúttal meg kétségbeesett feleségével és lányával szembesül a látszólag vidám Agamemnón.

Nem valószínű az ötlet, hogy Íphigeneia kezét az anyja kötözze össze, és hogy saját lányát az apa áldozza fel. A drámában egy papra hárul a feladat, s ez így talán igazabb. Amúgy is nehezek ezek a jelenetek, lám, a lányától búcsúzni nem tudó Klütainnésztrát (elégkétes mozdulatokat téve öleli hátulról lányát – ez a gesztus szerintem nem működhet), egyszerű megoldással a kar tagjai rejtik fehér lepelszerű köpenyűk alá.

A háromszemélyes kórus agyonöltöztetettnek tűnik a csupaszkák háttéré előtt. Igaz, köpenyűk néha jó megoldásokra használják. Játékosak, beszédük dallamos. Mivel a szöveget gyakran egyszerre mondják, ritmusa erősebb lesz, mint értelme, melyet a sok görög név említése is nehézkessé tesz – a karnak így nem kommentári szerepe működik igazán. De a játéknak nem is érthetősége hibádzik. Inkább az itt és mostból kellene hozzá adagolni még.

ZSIGMOND ANDREA

Csíki Játékszín

Euripidész: *Íphigeneia Auliszban*

Agamemnón: Fülöp Zoltán

Klütainnésztra: B. Fülöp Erzsébet

Íphigeneia: Dálnoky Csilla

Menelaosz: Giacomello Roberto

Akhilleusz: Kozma Attila

Kar: Antal Ildikó, Csiky Csengele, Kosztándi Zsolt

Katonák: Ciugulitu Csaba, Csíszér Csaba, Harsányi Zsolt,

Lőrincz András Ernő, Lung László Zsolt

Rendező: Parászka Miklós

Díszlet-jelmez: Lenkefi Deák Réka

Koreográfus: András Lóránt

Zeneszerző: Demény Attila

Dramaturg: Budaházi Attila

(A mellékelt fotókat Ádám Gyula készítette)

Helyünk a nagy Európában

– Berlii beszélgetések –

Három kérdést tettem fel a Berlinben megtartott Sokféleség és béke témájú nemzetközi szeminárium néhány jeles résztvevőjének. A nemzeti sajátosságok túlélését, a nemzeti irodalmak megismerését, a nagy Európában való helykeresésünket megértő és megértő alkotók az alábbi három kérdésre válaszoltak:

1. Mit kell tudnunk az Ön irodalmi munkásságáról?
2. Milyen szerepet játszanak az írók a globalizált, nagy Európában?
3. Mit tud Ön a magyar irodalomról?

Ivan A. Denes, író, újságíró, Berlin

1. Temesváron születtem, 1928, szeptember 16-án. Beszélgethetünk tehát magyarul, sok minden köt ehhez a nyelvhez. Sokszor gondolkodom ma is néhai barátaimra, mindenekelőtt Endre Károlyra, Szónyi Pistára, Deák Tamásra. Az ugyancsak temesvári Bodor Pálhoz ma is szoros

Ivan A. Denes

barátság fűz. Gyakran járok át Pestre, akárcsak Bécsbe is. Volt tanáromat, Anavi Ádámot, szívből üdvözlöm... 1945-ben filozófiát végeztem a kolozsvári egyetemen, itt is sok ismerősöm, barátom volt. 1947 novemberében aztán jött a tragédia: letartóztattak. Rövid időre, de ezt később kipótolták. 1957–1958-ban húsz évre ítélték el. 1964-ben amnesztiában részesültem, de a szenvedéseket nem tudtam elfeledni. 1970-ben, családommal együtt, kivándoroltam Izraelbe, ahonnan 1972-ben Berlinbe kerültem és szerkesztőként dolgoztam az Axel Springer Kiadónál. Íróként 1964–1970 között mutatkoztam be regényekkel, műfordításokkal. Többek között lefordítottam Veres Zoltán: Szeptember című regényét. 1981-től újságíróként dolgozom. Legutóbbi regényeim közül megemlíteném az Angor Pectoris címűt, melyben börtönveimről írok. Nyolc portrét tartalmaz, köztük egykori cellatársamról, Kurkó Gyárfásról is írok. Magán-könyvkiadóm, az Oberbaum Verlag Pesten nyomtatja ki a könyveket.

2. A különböző nemzetek irodalmát, véleményem szerint, nem fenyegeti a globalizáció. Ellenkezőleg, nagy erővel fog feltörni mindaz, ami az egyes nemzetekre sajátos. Az írók nem mondanak le identitásukról. A globalizáció a gazdasági életben, kereskedelemben már működik. Elég, ha benyitunk egy üzletbe és az újjeländi borjútól a délafrikai gyümölcsökig mindent megtalálunk. A szellemi életből viszont a történelmet, a nemzeti sajátosságokat nem lehet kirekeszteni, sem áthidalni.

3. Ki ne ismerné Kertész Imrét! Amit ő megírt az életrajz, dokumentum. Nagyon nehéz ma újat írni a holokausztról, hiszen ennek hatalmas irodalma van. Mint említettem, sok magyar íróhoz fűz barátság, természetesen elolvasom könyveiket. Bodor Pált, Diurnust, a legjobb magyar publicistának tartom. Természetesen ismerem a

klasszikus magyar irodalmat is. Akarja, hogy elszavaljak magának egy Áprily Lajos verset? Nos, akkor mondom is: ez a szép, zengő vers, mely a szívemben él, igenis magyar.

Vanamali Gunturu, író, filozófus, München

1. Már a nevem is jelzi, hogy indiai vagyok. 1956-ban születtem Nellore /Andra Pradesh/ városban, Indiában. A müncheni egyetemen, a Ludwig Maximilian Universitat-en, végeztem filozófiai tanulmányaimat, Magna cum Laude-val. A szanszkrit irodalom a specialitásom, és természetesen a filozófia, melyből tudományos doktori címet is szereztem. Fontosabb könyveim: tanulmányok Franz Kafka munkásságáról, tanulmány az Indiai filozófiáról, monográfia Mahatma Ghandi életéről és munkásságáról. Számos könyvet fordítottam, mint ez egy kétnyelvű írónál természetes is.

2. Számomra marad a remény. A globalizált Európában a nemzetek irodalma megtalálja megérdemelt helyét. A sokszínűség, amelyről a szemináriumunkon is annyit beszéltünk, a nemzeti sajátosságok, gazdagító erővel hatnak. A globalizáció ezt nem szüntetheti meg soha. A sokoldalúság, a többnyelvűség ugyanakkor termékenyítő erővel hat. Az írók hidakat emelhetnek népek és kultúrák között.

3. Viszonylag keveset tudok a magyar irodalomról. Azt is Öntől hallottam, hogy a temesvári Franyó Zoltán, még a múlt század húszas éveiben magyarra fordította a Kámaszutrát. Feltétlenül utána fogok nézni ennek a könyvnek, mely elkerülte figyelmemet. Nagy érdeklődéssel olvastam Kertész Imre Sorstalanság című regényét, német nyelven. Ha ilyen alkotói vannak a magyar irodalomnak, akkor érdemes megismerkedni vele, szellemileg gazdagítja az egész Európát. Az irodalom feloldja a magányt, megszünteti a távolságokat. „Magányba vándorol a lelkem / Utakat araszol, s megy tovább / Egymagam vagyok / Lámpás-ként világítom utam / S csillagokat aggatok / A rozsdamart ifjú levelekre...” Ez a versem az önkeresésről, meg a magányról szól, melyet remélem, felold a nagy Európa sokhúrú orkesztere.

Vanamali Gunturu

Ingmar Brantsch, író, Köln

Ingmar Brantsch

1. 1940, október 30-án születtem Brassóban. Olyan környezetben nőttem fel, ahol anyanyelvemen, a németen kívül, megtanultam magyarul és románul is. Első verses kötetem 1967-ben jelent meg az Irodalmi Könyvkiadónál. Ez meghozta a sikert és a keserűséget is. A kötethez ugyanis egy tanulmányt is csatoltam a modern versről, mely heves vitát váltott ki. Németországban ezt a könyvemet irodalmi díjjal tüntették ki, s amikor boldogan hazajöttem, a siker tetőpontján lecsapott rám a „vonalas” kritika. Olyasmivel vádoltak, amit akkoriban nem lehetett visszaverni, mert egyszerűen nem adtak teret nekem, hogy nyilvánosan is megvédjem igazam. Így, amikor 1970-ben egy írói küldöttséggel – köztük volt Nichita Stănescu, Marin Sorescu és Sânziana Pop is – ismét Németországba utaztam, elhatároztam, hogy nem jövök vissza... Nehezen sikerült az érvényesülés, sokat dolgoztam, tanultam. Elvégeztem a Történelem és filozófia fakultást, majd teológiai tanulmányokkal is kiegészítettem ezt. 1978-ban így sikerült elhelyezkednem tanárként Kölnben, ahol ma is dolgozom. A Német Írószövetség tagja vagyok, több kötetem jelent meg, versek, tanulmányok, satirikus regények. Tanulmányaim egyik központi témája a diaszpórában élő németek irodalma.

2. A fogyasztói társadalomra az értékek kiegyenlítődése jellemző, de ez nem érvényes a kulturális, a szellemi élet területére. Itt továbbra is a hagyományoknak, a nemzeti sajátosságoknak jut a döntő szerep. Remélem, hogy a globalizáció felé haladó Európában az értékek nem vesznek el, hanem egyre nagyobb érvényesülési teret találnak.

3. A magyar irodalmat tiszteltem. Gyermekkoromban szívesen olvastam Benedek Elek meséit. Később több magyar íróval megbarátkoztam, a Brassói Lapok magyar fordításban közölte több versemet. Sütő András drámáit remek alkotásoknak tartom. Aztán ott van Esterházy Péter, akit Németországban is sokan olvasnak és szeretnek. A magyarországi német írók munkásságát tanulmányozva sokszor megfordultam Budapesten, Pécsen, Szegeden. Érdekes sajátosságokat, párhuzamokat fedeztem fel a német és magyar kortárs írók műveiben, így Valeria Koch és Juhász Ferenc verseiben vagy Galgóczi Erzsébet és Ludwig Fischer prózájában... A kapcsolatok kiépítése és ápolása, a kultúrák jobb megismerése, a műfordítások szerepének felismerése a kortárs írók feladata és én ebben igyekszem cselekvő szerepet vállalni.

Lejegyezte:
PONGRÁCZ P. MÁRIA

ORBÁN JÁNOS DÉNES rovata

DEBÜT

Ármos Lóránt Sándor
1980-ban született Nagykárolyban.
Jogot végzett Temesváron, jelenleg
pszichológia-hallgató Kolozsvárott

Üres laska

Már csak üres laskára futja.
Mégbújva falom.

Később meztelen vetkőzöm,
s inkább a fényt nyelem.

Az ingyen van,
gondolom.

Most vallanék.

De nincs kinek. Az utcán
csend, a fű se nő.

Valami ünnepség készül.

Temetés.
Vagy keresztelő.

Macska

„csalódottnak látszol”
azt kérde, miért?
egy csavar a géppen
unja az életét.

Balkán

Sok nagy lehetőséget rejt majd az Új Tavasz:
Dolgos, friss napokat, ételt, harmóniát,
Hússzagú szívemen vadrozsák nyílnak ki,
– harcos vér az agyban –
sokasodnak bennem a spermatozoidák.

Lógás

A Mesterrel a Pubban.
Nőkről.
Sörrel.
Ma este, úgy tűnik,
működőképlet.

Próbálgatjuk,
valami csömörel,
Egy teóriába
fonni az egészet.

És nem is lóg ki semmi.
Vagy ami, az emberi.
Ami kilóg, azt
bevarrjuk a nőbe

Aki épp arra jár.

S akinek imponál,
hogy mi szót szólnak
hozzá, s ő kukkot ért belőle.

Vallomás

Izmai most kéjes görcsben pattannak
és szájából a nyála cseppen.

A város határtalan kéjben ég,
és szíve most, ha kérdenéd,

Egy ódivatú giccs-kredencben,
a “szerelemben” ég. “Lobog”.

De ahol nincsen “oh”, nincs
bohóság, és sóhajtást se hallani

Viszont szaporodni jó,
és lenge takaró alatt

Gyenge idegű világból
kettőt, ez, ha úgy akarom,

Ma este még össze-játszhat.
Két bölcset? Oh, köszönöm!

Most remek alkalom!

Gerendás Tamás, a sikeres vállalkozó első-sorban önmagával volt közeli viszonyban. Szomszédjaival nem tartotta a kapcsolatot, nem köszönt nekik. Látogatókat nem fogadott. Rokonait évek óta nem kereste fel, tán már meg se ismerte volna őket. Istennel is így volt valahogy. Ha találkozhatott volna vele, amit egyébként nem tartott valószínűnek, minden bizonnyal köszönés nélkül ment volna el mellette, idegenként.

Ő maga sem értette, miért döntött úgy, hogy egyik üzleti útját megszakítva hazalátogasson szülőfalujába. Csak egyszerűen meghallotta, hogy falutalálkozó lesz, beült az autójába, hogy a központban aztán finctorogva szálljon ki, sárba, tócsákba lépve. S ezek még azt mondják, morogta közben, hogy szereti őket az Isten..., elméletileg kánikula van, egy hete mégis egyvégben esik, s még ma is, a falutalálkozó tiszteletére...

Szülei jó pár éve halottak voltak, a családi házat eladták, így Gerendás Tamásnak nem volt hova menni, kit felkeresni. Ezt különben nem is bánta, csupán gyermekora levegőjébe akart beleszippanítani, aztán visszaulni az autóba, lábát előtte gondosan letakarítani, s visszahajtani az üzleti ügyek világába. Kis lírai intermezzo, a fene tudja, mi szükség van rá. Néhányan köszöntek neki, néhányaknak ő is köszönt. Hívósen, távolságtartóan. Persze, tudom, hogy te vagy, te tanítótól meg békát felfújni, szalmaszálat a s..., szájjal addig pumpálni belé a levegőt, míg felrobban, belei a pofádba, a szemeid közé loccsannak; de hát az már olyan rég volt, különben is fúj! Igen, arra is emlékszem, hogy veled estem bele a ganélébe, giliszta után turkáltunk, hogy horgászni menjünk; amikor hazaállítottunk, csöpögött a ruhánkból a lé, édesanyánk azt se tudta, sirjon-e, kacagjon-e; de hát ez is olyan rég volt, már rohogni se lehet rajta. Hogyan, terád is emlékszem, pontosabban az első közös

ZSIDÓ FERENC

A látogató

nőnkre, felváltva jártunk hozzá, férfivá tett, szöszmötöltünk rajta, mígnem összevesztünk fölötte, hogy kié legyen, ezalatt ő egy harmadikat szemelt ki magának... De minek emlékezni? Ma, mert pénzem van, annyi nóm van, ahányat akarok. Te meg..., persze, veled konfirmáltam. Abban az évben csak ketten voltunk. Bőszen tanulgattuk a kátét, el is nyekeregtük, megkaptuk az emléklapot, hogy utána jó darabig ne is dugjuk az orrunkat a templom felé. Heccből. Isten haragjától nem féltünk, mert meg voltunk győződve, hogy nincs. Nem haragja, hanem Isten. De mit számít ez ma?

Gerendás Tamás lézengett, váltott pár emberrel néhány kelletlen szót, körbejárta a falut, vonogatta a vállát, hogy azt mondja, mindez teljesen hidegen hagy. Aztán a harang is megszólalt, istentiszteletre hívta a helybélieket, hazalátogatókat. Gerendás Tamás megadással bólogott, ám legyen, én is bemelegyek, na, nem meggyőződésből, csak. Sokan összevérődtek. A pap szinte megilletődve nézett végig a tömegen. Megszokta, hogy öt-hat öregasszonynak kell prédikáljon, őket kell szidja a többiek távolmaradásaért. Ezúttal nincs helye a feddésnek, ez az áldásosztás ideje. De kijár-e annak is az áldás, aki csak ilyen alkalommal jön el?

Gerendás Tamás a hátsó sorban ült le, a prédikációra nem nagyon figyelt, de azért jól érezte magát. Jólesett a bambulás. Meg volt elégedve magával, főleg annak utána, hogy a pap szájából elhangzott, Isten számára többet ér egy megtérő bűnös, mint egy

erényei tudatában lévő hithű („Mert mindenki, aki felmagasztalja magát, megaláztatik, aki pedig megalázza magát, felmagasztalatik”). Nem mintha önmagát felmagasztalónak vagy megalázonak vélte volna magát, csak, mert ez a kinyilatkozás olyan jól hangzott. Hatására a Miatyánkot a tömeggel együtt hangos szóval mondta el, mint egykor konfirmálása alkalmával. Aztán felcsendült a záróének, az emberek pedig ünnepélyesen felálltak, hogy elhagyják a templomot. A kijártnál persely állt, abba mindenki aprópénzt dobott. Amikor Gerendás Tamásra került sor, ő egy nagy címletű papírpénzzel rukkolt ki, szinte százszor annyit téve a perselybe, mint a többiek. A mellette állók felmorajlottak, nemsokára mindenki tudott Gerendás Tamás hóstetteréről. Az emberek tisztelettel néztek rá, a pap alig láthatóan meghajolt feléje. Ennyit csak megér az én údvóm is, mormolta Gerendás Tamás félhangosan, közben szidva magát, miért volt ilyen tökkel-ütött, hogy nem hozott aprót magával...

A templomból kijöve a futballpályán az improvizált sátraknál megevett két flekkent, de nem esett jól neki, mert mellette csámcsogtak, és hangosan bőfögték. Hogy ne csömöröljön meg, megivott egy kólát. Utána még kis ideig téblábolt, a tócsákat óvatosan kerülgetve, aztán beült az autójába, s hazaindult. Nem köszönt el senkitől, minek azt. Az út szélén stopposok álltak – a falunak nem volt buszjárata –, de Gerendás Tamás nem vett föl senkit, arra gondolva, hogy csak összesároznák kedvenc autóját.

Otthon elégedetten bújít ágyba, másnap üzleti ügyeit tervezve. A falutalálkozóról egészen megfeledkezett. Később nyugodt szívvel aludt el, éjszaka azonban bekopogott hozzá az Isten, és Gerendás Tamás tudta, azért jött, hogy megköszönje a perselybe tett hatalmas pénzt, és hogy őt nem lehet nem fogadni, mint a többi látogatót. Ettől kiverte a hideg veríték.

SÁNTHA ATTILA

Negyedik razglednyica

Néha mikor elvagyok magammal vagy Galíciában, írok neked levelet magamról Galíciában.

Hát nézd mi történt: találkoztam az erdőben egy lánnyal, munkára küldték s engem is, aztán igen megkívántam.

Barnasága milyen volt, csak én tudom s az állam, hegyi patakokban fűdözöttünk, mikor titkát dekonspiráltam:

férj várta őt Wroclaw-ban. De hogy mekkora a mázlim, eperíze volt és tejillata még három nap után is.

FÁBIÁN IMRE

Haza-út

Kitelik lassan száz év,
Férfi szívében az árnyék.
A szeretet is hontalan,
Isten, mennyire messze van.

Visz a vonat, de hova?
Nem érkezik meg soha.
Végét az útnak meglelem,
Nyitja magát a végtelen.

FRIED NOÉMI

Háborús mondóka

Adj király katonát
Háborúsdi játszom
Legnagyobb seregem
Legyen a világom

Adj király katonát
Órségnek a dombra
Fegyverrel kezükben
Haljanak halomra

Adj király katonát
Embereket ölni
Szép piros vérüket
Hagyd földre ömölni

Adj király katonát
Ágyútölteléknek
Széttépett testükön
Taposnak a gépek

Adj király katonát
Olajért cserébe
Maradjon mozgásban
Tankjaidnak vére

Adj király katonát
És sosem lesz vége
Nem kell majd hallanod
Azt a szót hogy „béke”

BARABÁS ZOLTÁN

Minden hant alatt rablak

A kaszárnyák közül
előkecmereg a Nap
és egyenként
meghámozza
az utcaköveket.

Háttal állnak
a fák

mint
az utcagyermek.

Reménytelen kép-
mező

nyílik
a kifosztott temetőre.

Minden hant alatt
rablak.

„Ha az Úrnak
szele fuvall reá

bizony fű
a nép.”

Mire az utolsó
hang is kilazulna,
hogyan szó nélkül
nyelv
szülessen,

még feljajdul
a fektéből kifordított

kő. Egy
kéz azonban átnyúl

a holtak szíve
fölött

és eloldozza
a délutánt

a zsúfolt,
levegőtlen létből.

A titánok titka

(Folytatás az I. oldalról)

2. Cupido-Érósz

Minden Érósz; a fű, a fa, s az összes függőleges, ami belecsap a Földbe, minden. ami ki-nó a rögök rönkjéből; a tömegvonzás, a meteó, az adok-veszek, az áram árjai s ennek arkánumi (titkai), a születés oka, a halál mint következmény, a molekulák mozgása meg az atomszerkezet, a kémia és az alkímia, a Fenn és a Lenn egymáshoz viszonyulása és lánc, a vonzás, a feszültség, a vágy, a hiány és a kielégülés, az éh és a szomj kínja, gyönyöre és megenyhülése, az Ereկ csatlakozó csatornái, a nyomás külsőítési szándéka, a súly, a gravitáció belsőítési „húzósa”, a súrlódás legyőzése, az Erő; minden Erősz.

A panteizmus mindenben és mindenhol Istent fedezi föl; tudni kell viszont, hogy ki az igazi Isten. A mitológia orfikus teológusai számára napnál is világosabb volt, hogy az egyiptomi *khá*, a Káosz, vagyis egyfajta egyetemleges ektoplazma kusza kozmoszában Erősz nyilas fegyvertáncra teremtett először rendet. Erősz, az Erő tánca: megfeszülés, majd az ezt követő kiröppenés; a Nyíl egy új világot nyit, s a Sebesség sebez; ez a Világ egy Villámlás, a Nagy Villánás Eredménye, Erősz nyilának húrja peng: Big-Bang.

S a transzfizikális éterekből alászálva a mi pöttöm, egyéni létezésünk szintjére, bátran megállapíthatjuk levetkőzve kultúrmanírjainkat, hogy személyes, még érvényben lévő létezésünk alapjainál, a kezdeteink kezdeteinél, vagyis *ab ovo*, azaz a tojástól indulólag, nem áll más csak Erősz, Venus, a Vénák, az Ereկ istennőjének a fia, a Germináció Gyermeke, Erősz,

az Erős, Érósz, a római Amor, a mindent szervező és – szerkesztő Szerелеm. Róma igazi, titkos neve a forditott ROMA, azaz AMOR.

A „Szerелеm” azonban korántsem szer-telen, mint hinnók; ellenkezőleg: a Szerелеm, Cupido-Érósz-Amor a létezés Áramának ama edisoni „villany-Szerelője”, aki birtokba veszi az űrt, „szert” tesz ránk, ő a Nagy „Reparátor”, a Rend-szerető, ki szerveinket „jó-szer-int”, azaz jó Rend-szer szerint, vagyis sorozat-gyártásban, „szer-iálsan” először meg-szervezi, aztán pedig ezeket össze-szer-keszti. Az Erő, Érósz, Amor, a lenti lét(Á)rama héralkeitoszi Ere-Folyama szerfőlött „eredeti” Szerkesztő: földi szer-epbe állított szerveink azért jöttek létre s azért működnek, mert Ő, Amor, az A(n)i(m)at)or, a Mozgató, a Lelkesítő önmagát szer-te szór-va minket formába önt, azaz... szeret.

A keresztény gondolkodás mintegy a vesébe látóan kidolgozta a Szerелеm teológiáját; ennek szférájában (hatás-gömbjében) a Teremtés és minden *creatio continua* (folyamatos teremtés) nem más, mint a működésben lévő, ténylegesülő Szeretet. Az antikvitás és a mitológiai elmeél Erősz-Amor diktatorikus, sors-szerű, személytelenül irgalmatlan jellegét, a sorbaállítás kényszerét és a (Z)Éroszba, a Zérusba-láncoltságunk körköröségét ábrázolja az Uroborosszal, a fejével a farkába harapó-maró létezés-gyilkal.

A létezést a Szerелеm, Érósz-Cupido „szervezi”. Ez a szervezethez már Rend. Mindez eddig tán homályos volt számunkra. Nem is csoda, hisz Erősz is Ereboz, a Homály utódja.

Kapcsolatokról

Franyó Zoltán, a mellékelt levelek írója, a kismargittai származású költő, műfordító, olyan tekintélyes folyóiratok munkatársa volt, mint Az Est, a Hét, a Nyugat. Nyughatatlansága, szervezőképessége azonban egyre újabb és újabb lapalapítási kísérletekre ösztönözte. A levelek keletkezésének idején Franyó Aradon és Temesvárott is újságíróskodott. A levelekben említett lapok közül a Függetlenség és a Jövő Aradon jelent meg, de a Magyar Kurír és a Korunk aradi vonatkozásairól nincsenek adataink.

Az első három levél Babits Mihály fogarasi tanárkodása idején (1908–1911) íródott, Franyó utal is a címzett elszigeteltségére: „amelyben önmagáról, magányos létéről, sorsáról ír”. A második levél dátolatlan, de az az említés, hogy Babitsot esetleg Fogarasról Temesvárra helyezik át, nyilvánvalóvá teszi, hogy 1911 júliusa előtt keletkezett. Franyó minden sora arról árulkodik, hogy tisztelte és csodálta pályatársát, nem meglepő tehát, hogy erre a szóbeszédre azonnal tollat ragad és jelzi, Babitsot szívesen fogadnák a temesvári irodalmi körökben.

A harmadik levél feltehetőleg 1911-ben íródott. Erre enged következtetni az új verseskötet és a címzett életviszonyaiban bekövetkezett változás említése. Babits második verseskötete, a Herceg, hátha megjön a tél is! 1911. áprilisában jelent meg, s még ugyanazon év júliusában, Hatvany Lajos közbenjárására, a neves fiatal költőt kinevezték az újpesti főgimnázium tanárává.

A 6-8. levél arról tanúskodik, hogy Franyó a Magyar Kurír munkatársaként szeretett volna műfordításokat publikálni Babitstól. A szóban forgó fordítások alighanem az 1910 előtt keletkezett termés darabjai, amelyek 1920-ban Babits második műfordítás-kötetében, a Pávattollakban jelentek meg. Ugyanis 1910 és 1916 között, tehát a levelek keletkezésének idején is, a költőt egyetlen nagyszabású fordítás, Dante Isteni színjátéka köti össze.

A levelek hangneméből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy kezdetben személyes ismeretség nem, csak rendszertelen munkatársi kapcsolat volt Babits és Franyó között, majd a költő Budapestre költözése után meg is ismerkedtek egymással, de baráti viszony nem alakult ki közöttük.

RUJA ILDIKÓ

1. Függetlenség, Arad, 1910. III. 17.
Kedves Babits Mihályom!
Először is engedje meg, hogy rokonságos szeretettel, megértéssel üdvözlöm a „Nyugat” mai számában Ignótus új könyvéről írott cikkéért, mert annyi rokon megállapítást találtam az én Ignótusról írott cikkem „Feljegyzések” (megjelent a Független Magyarorszában) megállapításaival.

De most másra akarom kérni. Pár nap óta elkerültem Temesvárról s jelenleg a kényeremet egy aradi lap, a „Függetlenség” szerkesztőségében cikkírással kell megkeresnem. Arról van szó, hogy húsvétra nem ünnepi számot adunk, amelyben a „Holnap” ciklussal szerepel. Szeretettel kérem Önt, küldjön a ciklus számára egy verset vagy akár prózát, ha úgy tetszik. (Cím, Franyó Zoltánnak Arad „Függetlenség” szerkesztőségében, Deák Ferenc utca.)

Engedje meg, hogy ne hiába kelljen reménykednem kéréssem mihamarabbi teljesítésében.

Arról is tudósítson, kérem ez alkalommal, vajon megkapta-e a verséért az ígért honoráriumot a „Magyar Téli”-től, és a lapszámokat, mert annak idején azonnal intézkedtem a kiadóhivatalnál.

Várom a versét és néhány soros levelét, amelyben önmagáról, magányos létéről, sorsáról ír.

Igaz szeretettel üdvözlő ismeretlen barátja, régi tisztelője.
Franyó Zoltán

2. Ma reggel avval örvendeztetett meg egy itteni tanár cimborám, hogy e hó 15-ével Önt a temesvári főreál iskolához helyezik át Fogarasról.

Nagyon megköszöném, ha megtisztelne két-három soros tudósítással, hogy ez a hír mennyiben felel meg a valóságnak.

Bocsásson meg, hogy ismeretlenül háborgatom levelemmel, de az adott bátorságot, hogy régi és megértő híve vagyok verseinek és azt hiszem, hogy az én nevem sem ismeretlen Ön előtt.

Abban a reményben, hogy mielőbb baráti körünkben üdvözölhetjük. Bevégzem leveletem és maradok az Ön igaz híve.

Franyó Zoltán
(Országos Széchenyi Könyvtár, Kézirattár)

Franyó Zoltán levelei Babits Mihályhoz

A budapesti Országos Széchenyi Könyvtárban található néhány Franyó Zoltántól származó levél, köztük 9 Babits Mihályhoz szól. E levelek az 1910 és 1913 közötti évekből származnak, abból az időszakból, amikor Franyó Aradon és Temesvárt is újságíróskodott különböző lapoknál, mint szerkesztő.

A levelekben jelzett lapok közül a Függetlenség és Jövő Aradon jelent meg. A Magyar Kurír és a Korunk helyzete egyelőre még ismeretlen. Bár a Korunknál még fejléceket is ad és széles közreműködő írói táborról beszél, de mindedig nem akadtam e lap nyomára.

Franyó Babitsot is mindannyiszor meg akarta nyerni munkatársnak az általa szerkesztett lapokhoz. Néha kapott is egyet s mást Babitstól, de a levelek hangneme arra utal, hogy nem alakult ki köztük baráti viszony.

E levelek még nem jelentek meg Babits levelezési kötetében.

DR. KOVÁCH GÉZA

Babits Mihály

kérem, fáradjon fel valamelyik legközelebbi délután, hogy a műfordítások ügyét most már végleg elintézzük. A viszontlátásig szívesen üdvözlő tisztelő híve
Franyó Zoltán

9. A Jövő
Szépirodalmi, Művészeti, Társadalmi, Kritikai Szemle
Szerkeszti Franyó Zoltán

Igen tisztelt Uram!

Az a régi tisztelet, szeretet és ragaszkodás, amelyet – sajnos ismeretlenül is – Ön iránt viseltem, bizonyára ekzisztenciális Ön előtt zaklatásomat. Arról van szó ugyanis, hogy a „Jövő”-t, amint arról a lapok útján már bizonyára értesült, úgy külső kiállításban, mint belső tartalommal előkelő revüt akarok belőle csiszolni, ami annyival könnyebben fog menni, mert akadt egy áldozatkész és finom ízlésű mecénásom, aki még ráfizetés esetén is finanszírozza a lapot. Ráfizetésről máris nem lehet szó, mert szép számmal gyűlnek az előfizetők. Az a tervem, hogy január 1-ig megerősítem, intenzíven fejlesztem a lapot és akkor felviszem Budapestre és ott fogom megjelentetni.

Arra kérem igen tisztelt kolléga Urat, kegyeskedjék az én általam oly rajongással szeretett írásaival támogatni a lapomat.

Biztos elhatározásom, hogy amint a lap annyira megizmosodott, hogy lehetséges lesz, állandó főmunkatársrá szerződtetem kedves kolléga Urat tiszteletes fix fizetéssel. Addig azonban arra kérem, ne tagadjon meg azon kérésemet, hogy legújabbban írt verseiből és műfordításaiból 2-3-at nekem elküldeni szíveskedjék. Azonnal honorálok! Lehetőleg valami szenzációs új formájú dolgot szeretnék, amilyen a „Danaidák”, vagy a nemrégiben egyszerre megjelent 7 verse volt. (Köztük a Téli vers). Valami illet kérnék, de mivel az idő már nagyon rövid és a kéziratra föltétlen szükség van, forduló postával. A honorárium azonnal megy. A névaláírást valahogy tisztán írja kérem, mert klisírozásban adom. Egyébként Juhász Gyula ír ebbe a számba legújabb verseskötetéről, dr. Gálos Rezső temesvári tanár pedig a két kritikáról írt igen szépen és kompetensen. Kosztolányi Dezső szintén állandó munkatársam.

Ezen a nyáron hová utazik tanár úr? Ha lehetséges volna, szabja meg az útirányt, hogy Aradon átutazzék és értesítsen egy levelezőlapon, mikor utazik át, hogy pár órát együtt tölthessünk, nagyon-nagyon szeretném ismerni Önt.

Ugy-e bár teljesíti alázatos kérésemet és küld valamit erre a számba. Biztosítom, hogy úgy a környezetével, mint a honoráriummal meg lesz elégedve. (Nem mindent annak a csúnya „Nyugat”-nak). Hódolattal és igaz szeretettel üdvözlő régi tisztelője

Franyó Zoltán

u.i. Egy-két nap múlva küldök néhány Babits-verset németül. (En fordítottam őket. Elég jól sikerültek).

Tehát a holnapi (vasárnapi) viszontlátásig maradok tisztelő híve
Franyó Zoltán

5. Korunk, 1912.

Kedves Kolléga Úr!

Hosszú hallgatás után ismét zaklatom soraimmal. Arról van ugyanis szó, hogy december 1-én „Korunk” cím alatt az én szerkesztésemben egy arisztokratikusan finom, nagyszabású modern folyóirat fog megjelenni, mely előkelő tartalmával, pompás és izléseles kiállításával, feltűnően olcsó előfizetési árával (12 korona egy évre) erős konkurenciát fog jelenteni a „Nyugat”-nak. Nekem nagyszabású terveim vannak a lappal, amelyeket rövidesen sikerülni fog keresztülvinni. Eddig 900 előfizetésünk van együtt, ez azonban rohamosan emelkedni fog, mert állandó utazó ügynőink dolgoznak az ország minden részében. A „Korunk” szerződéskötés kizárólagos belső munkatársa és színházi referense Kosztolányi, zenereferense Csáth, azonkívül állandó munkatársaink Juhász, Ady, Balázs, Lukács, Cholnoky, Szilágyi, Szűrös, Náday, Kóbor, Karinyth stb., egy csomó külföldi író. Ezek után arról van szó, hogy kedves kolléga úr szintén munkatársaink sorába lépjen, és mint ilyen az első szám részére küldene néhány új verset, vagy egy szenzációs cikket bármiről. Azon kívül nagyon kérem, írjon egy szép bírálatot Balázs Béla verses könyvéről („A vándor éneke”).

Ugy-e bár teljesíti a kérésemet? Minden sort honorálok. Tehát várom néhány nap múlva a kéziratokat, és szívélyesen üdvözlöm.

Franyó Zoltán

6. Budapest, 1913. XI. 24.

Kedves Babits Mihály!

Tegnap úgy állapodtunk meg, hogy Ön a hét közepén feljön az „M. K.” szerkesztőségébe, hogy a fordításokra nézve mindent megbeszéljünk. Nagyon kérésem azonban, ha lehet, ne csütörtökön jöjjön, mert azon az egy napon nincs itt benn Gömöri szerkesztő úr. Talán jó volna, ha szerdán vagy pénteken fáradsz fel, és akkor a fordításokat is magával hozná.

A viszontlátásig szívesen üdvözlő régi híve
Franyó Zoltán

7. Budapest, 1913. XI. 28.

Mélyen tisztelt Uram!

Most kaptam meg kedves levelét, de mivel jelenleg sem Rauschburg igazgató, sem Gömöri szerkesztő úr nincs itt, nem adhatok rögtön választ. Azonban ha nem leszek terhére, vasárnap délután 3 óra után ismét felkeresem, és akkor mindent véglegesen elintézzhetünk.

A viszontlátásig javulást kíván, és szeretettel üdvözlő régi híve
Franyó Zoltán

8. Budapest, 1913. december 11.

Kedves Uram!
Megállapodásunkhoz híven értesítem Önt, hogy Rauschburg igazgató úr visszaérkezett Londonból és

Franyó Zoltán

az antológia ügyében egyet-mást megbeszélni, előzőleg levélben fogom értesíteni.

Mivel holnap ráérek, és ha jól emlékszem, Önnek is a legalkalmasabb napja, kijönnék délután 2 órakor Önhöz. Ha azonban bármilyen elfoglaltsága volna, akkor ne akadályozza ez Önt.

Irodalmi gálaest, könyvvásár Kolozsváron

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája június 7-én immár másodszor szervez – a tavalyi nagy sikerű rendezvény folytatásaként, amelynek díszvendége Faludy György volt – irodalmi gálaestet és könyvvásárt Kolozsváron. Idén a Szépirok Társaságának hathatós közreműködésével szervezték a műsort.

A program:
Kolozsvári Állami Magyar Opera, 2003. június 7., szombat 14–19 óra: könyvbemutatók, könyvbemutatók. Kiadónként két kötet bemutatására lesz lehetőség, a szerző jelenlétében.

Az E-MIL verspályázatának eredményhirdetése. Irodalmi játékok. A könyvvásár ideje alatt gyerekukkó működik.

19–21.30 óra: gálaest. Fellépnek a Szépirok Társaságának írói (Garaczi László, Grecsó Krisztián, Kukorelly Endre, Németh Gábor), valamint az E-MIL 2002-es évi díjazottai (Bogdán László, Farkas Wellmann Eva, Mózes Attila, Szálinger Balázs). Díszvendég: Grendel Lajos. Közreműködnek Útő Gusztáv és Vetró Barnabás performerek, valamint a Kolozsvári Állami Magyar Opera művészei.

A gálaestet számos, június 5-én és 6-án tartott könyvbemutató, színházi előadás előzi meg.

Ligeti György nyolcvanéves

A 80 éves mester visszavonultan él Hamburgban, az Alice Csodaországban operává alakításán dolgozik, de lassan halad, mert megromlott az egészségi állapota. Ligeti az egyik legtöbbet játszott kortárs komponista. Apparitions című zenekari darabjával hívta fel magára a figyelmet, a fiatal zeneszerző egy időben a Boulez, Stockhausen és Nono körül csoportosuló kölni avantgárd csoport tagja volt.

A hatvanas évek óta Ligeti művei a fesztiválok és a nagy koncerttermek állandó műsordarabjai, tanár-

ként és zenetudósként azonban már visszavonult. Egyszer kifejtette, „az, hogy beválasztanak akadémiákba, testületekbe, a művészi munkában vajmi keveset segít”. Ligeti Dicsőszentmártonban született, az 1956-os forradalom után Bécsbe menekült. A művészi áttörést 38 évesen érte el Donaueschingenben Atmospheres című szerzeményével. Eddigi egyetlen operája a Le Grand Macabre.

„Egy mondat a zsarnokságról”

A Korunk fiatal képzőművészek számára „Egy mondat a zsarnokságról” címmel 2002-ben kiírt pályázatát a zsűri 2003 májusában sikeresnek nyilvánította, és a kiírástól eltérően három pályamunkát részesített a megosztott díjban. A díjazottak:

Juhos Sándor (Kolozsvár)
Simon I. Noémi (Nagyvárad)
Tótor Attila (Nagyvárad)

A pályázatra beküldött munkák a Korunk Galériában kerülnek kiállításra, 2003 júniusának második felében.

A Korunk Galéria vezetősége

Kulturális hírek

Párizsi Magyar Intézet

A Párizsi Magyar Intézet első júniusi rendezvényét a mozinak és a filmeknek szenteli. A Magyar mozi – idő és történelem címmel – a PML, a Théorème folyóirat, a Sorbonne-Paris III egyetemközi hungarológiai központja és a Film és Audiovizuális Kutatóközpont közös szervezésében – két napos, nemzetközi konferenciát tartanak június 5–6-án. A konferencia keretében Gimes Miklós Mutter című, 2002-ben készült filmjét is levetítik.

Kolozsvári színház

A Kolozsvári Állami Magyar Színházban június 1-jén és 2-án este 8 órakor George Orwell: *Animal Farm* – a Newcastle-i Northern Stage vendéglőadása.

Június 20-án, pénteken este 8 órakor – évadzáró előadás: Christopher Marlowe *Doktor Faustus, tragikus históriája* (stúdióelőadás).

zEtna

Bármilyen meglepő, de azt tapasztaljuk, hogy a vajdasági magyar kulturális közéletet mára ismét az amnézia, a feledékenység morfiuma hatja át. Többek között a Symposium-ügyben is. A kollektív feledékenységnek, akár csak a magánéletnek is, rendszerint komoly mélylélektani oka van. Ez pedig ebben az esetben nem más, mint az a szégyenletes tény, hogy az Új Symposium elleni politikai leszámolásban részt vett író-társaink egy része is, ám jó magyar szokáshoz híven legtöbbjük máig nem tartott nyilvános lelkiismeretvizsgálatot ebben az ügyben (sem) – írja Csorba Béla a zEtna internetes vajdasági irodalmi lapban.

Stephen Spinder

Június 1-jén lesz a megnyitója a nemzetközileg ismert amerikai fotóművész, Stephen Spinder: „Through My Lens - Budapest és Erdély” című fotókiállításának New York-ban, az Amerikai Magyar Alapítvány Múzeumban.

Magyar tárlatok Bécsben

Az Albertina egyik kiállítása a fényképezés történetét dokumentálja *Szem és kamera* címmel. Márpedig a fotográfia történiáját nem lehet megírni külföldön híressé vált hazánkiai felemlítése nélkül. A múzeum saját anyagából június 8-ig látható válogatásban az új művészeti ág hőskorából és későbbi periódusaiból egyaránt akadnak magyar vonatkozású felvételek.

A Collegium Hungaricum teraszán április végétől június közepéig *Gesztusok és betők* címmel Márkus Péter szobrász egyéni tárlata látható.

Kunt Ernő grafikus kamaratárlata a MissionArt Galéria rendezésében az előadóteremben június elejéig tart nyitva.

Rendhagyó KZST-összejövetel

A Kemény Zsigmond Társaság következő összejövetelére június 6-án, pénteken délután 6 órakor kerül sor Marosvásárhelyen a Bernády György Művelődési Központban. Vendég Turai Kamil vallásfilozófus, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola docense. Előadásának címe: Magas metafizika. Ősi bölcséletünk. (*Népiújság*)

Új Fotóműhely

Nagyváradon a Városháza előcsarnokában a debreceni Új Fotóműhely alkotóinak tárlata június 9-ig

látogatható. A Tibor Ernő Galériában Lengyel Zsüliett festményeit láthatják. (*Erdélyi Napló*)

Bartók Béla-emlékmű Bukarestben

Az RMDSZ vezetőségének és bukaresti területi szervezetének rendezésében került sor kedden a Herăstrău parkban a Bartók Béla-szobor avatási ünnepségére. A Gyarmathy János marosvásárhelyi szobrászművész által készített bronz mellszobor leleplezésének alkalmával ünnepi beszédet mondott Răzvan Theodorescu művelődési és egyházügyi miniszter, Markó Béla, az RMDSZ elnöke, valamint Csendes László hegedűművész.

Lapszemle

❖ A *Korunk* májusi számában kávéházakról, kocsmákról ír többek között Papp Attila Zsolt, Saly Noémi, Mózes Attila, Ónag Zoltán, Láng Gusztáv, Kántor Lajos, Gyarmati Zsolt, Móra Zoltán, Gergely Tamás, Balla D. Károly. A Toll rovat szerzői: Csapody Miklós, Lászlóffy Aladár, Paládi Zsolt.

❖ A *Vasárnap* katolikus szemle legfrissebb számában Jakab Gábor főszerkesztő az erdélyi főegyházmegye több esperesi kerületében tett látogatása nyomán született gondolatait írja le, interjút olvashatnak dr. Jean-Claude Périsset érsekkel, a Szentcsék bukaresti nagykövétével, valamint egyházi híreket.

❖ A *Dunánál* májusi számában Sárközy Péter tanulmányt közöl az 1956-os forradalom hatásairól az olasz kultúrában, a talált szöveg rovatban Tomcsa Sándor 1937-es írásában az amerikai filmről ír, de úgy, hogy a cikk máig megőrizte aktualitását. A lapszám legfajsúlyosabb anyagai némiképpen a misztikum, a misztériumok felé irányulnak, mint például Romhány János írása a paradicsom szimbolikájáról, vagy Papp Eszter tanulmánya a Szent Patrik-legenda spanyolországi elterjedéséről. A lapszamban Gécsi János, Varga Imre és Gömöri György közöl verseket.

❖ A *Látó* májusi számában Karácsonyi Zsolt szonettciklusa olvasható, verset közöl még többek között Bogdán László, Jánosházy György, Király László és 13 katalán költő, prózát Molnár Vilmos, Szakács István Péter, Balázs Imre József Bartalis János két világháború közötti költészetéről ír, Farkas Wellmann Éva Mózes Attilával beszélget.

Határon Túli Magyar Színházak XV. Fesztiválja

Június 19–28. között, Kisvárdán, az anyaország északkeleti csücskében zajlik az immár másfél évtizede fontos színházi seregszemle, ahol a környező országok magyar társulatai amellelt, hogy bemutatják az elmúlt évad legjobb előadásait, szakmai megbeszélésekre, tapasztalatcserére is sor kerül, egymás közti ismerkedésre, magán- vagy csoportos beszélgetésekre, és van persze, megmérettetés is. Az előadások helyszíne idén is a Művészetek Háza, és ennek Kamaraterme, a Várszínház és a Várkert.

Az erdélyi társulatok előadásai:

Pierre Carlet de Chamblain Marivaux: *Két nő közt* – színház, Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata, Marosvásárhely. Wedekind: *Lulu* – szerelmi történet zenében és táncban, Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós.

Két-két előadással van jelen a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulata: Egressy Zoltán: *Portugál* – komédia két részben, illetve Presser Gábor-Sztevanovity Dusan-Horváth Péter: *A padlás*, félig mese-félig musical.

A Nagyvárad Állami Színház Szigligeti Társulata Móróc Zsigmond: *Rokonok* és Teodor Mazilu: *A cse-resznye virágzás hóesésben* című darabokkal lép fel.

A Csíkszeredai Csiki Játékszín Euripidész: *Iphigeneia Auliszban*, valamint a *Stilusgyakorlat* (improvizációs játék Raymond Queneau receptje alapján) című darabokat mutatja be.

A Kolozsvári Állami Magyar Színház Christopher Marlowe *Doktor Faustus tragikus históriája* előadással lesz jelen, Stanislaw Wyspianski *Menyegző* című drámáját a székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház mutatja be.

A nézők láthatják még *A csoda* – játék Tamásival két részben az *Énekes madár* című színház alapján (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy), valamint Barabás Olga: *Partok, szirtek, hullámok* című darabját a Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház és a Marosvásárhelyi Ariel Színház közös produkciójában.

OBERTEN JÁNOS

Megjelenik a **Communitas Alapítvány**
támogatásával

